

EL VALENCIÀ A L'ESCOLA PÚBLICA DE LA VALL D'ALBAIDA (LA TASCA DELS ENSENYANTS CONTRA LA INDIFERÈNCIA DELS GOVERNANTS)

Joan Olivares

IES «Josep Segrelles» Albaida, la Vall d'Albaida

RESUM

Quan en els anys seixanta s'inaugurà l'Institut d'Albaida, la llengua familiar dels seus alumnes era 100% valenciana, però dins l'escola estava marginada. Amb els canvis polítics, l'Estatut i, sobretot, la Llei d'Ús, el valencià va tindre un impuls extraordinari. L'arribada dels mitjans de comunicació, la introducció en l'ensenyament, etc., ens oferien unes perspectives de futur optimistes. Tanmateix, la realitat social no s'ha posat mai al nivell de la realitat educativa, i a hores d'ara el valencià només funciona amb certa normalitat en els centres d'ensenyança. Si atenem a la qualitat de la llengua, la pressió de les llengües més potents (castellà i anglés) imposa de manera creixent la seua marca en el valencià parlat i en el culte. No podem negar que la qualitat de la llengua ha millorat en alguns aspectes, sobretot a nivell escrit, però la qualitat de la llengua parlada n'ha eixit ressentida.

Paraules clau: *valencià, ensenyament, sociolingüística*

ABSTRACT

Valencian language teaching in public schools of La Vall d'Albaida (Autonomous Community of Valencia, Spain): teachers' work in front of politicians' indifference.

When the secondary school of Albaida was inaugurated in the sixties, students' native language was Valencian in 100% of cases; even so, this language was marginalized in schools. After important political

changes led by «Estatut d'Autonomia» (Valencia's Statue of Autonomy) and, especially, by the implementation of «Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià» (Valencian Teaching and Use Act), Valencian was significantly reinforced. The arrival of Valencian speaking mass media, together with its introduction in schools, brought about a much more optimistic outlook for this language from then on. However, the social reality of Valencian cannot be compared to its presence in public schools; in fact the normal use of Valencian is limited to educational institutions. If we consider language correctness, the pressure from more global, powerful languages like Spanish or English is increasingly influencing both spoken and written Valencian. Even if the correct use of Valencian has spread in some aspects, mostly in the written use, the accuracy of the spoken language has been significantly eroded.

Keywords: *Valencian language, teaching, sociolinguistics*

Durant el curs 2013-2014 celebrem a la Vall el 50 aniversari de l'Institut d'Albaida. No podia deixar passar esta oportunitat per recordar les persones que el feren pos-sible i mostrar-los el meu agraïment (crec que compartit amb molts de estem ací).

El nostre Institut és una prova vivent que la fe mou muntanyes. Albaida és una ciutat menuda, i la Vall una comarca modesta. Segurament no era el lloc amb més probabilitats per a fer el primer institut d'ensenyament mitjà de la *província* després de la Guerra Civil, però gràcies a un conjunt de circumstàn-cies (que desconec en profunditat) i de persones extraordinàries, en l'any 63 es va fer realitat el que pareixia impossible.

Durant el mig segle transcorregut, però sobretot durant els 25 primers anys, Albaida (un nom que durant anys va ser sinònim d'Institut. En aquella època quan algú deia «el meu fill l'any que ve l'enviem a Albaida», ja no calien més

explicacions...) va eixamplar extraordinàriament les expectatives professionals i culturals de milers de joves de família modesta. Cinquanta anys després, per

damunt de les circumstàncies i les idees, els devem un sincer agraïment a tots aquells que posaren la seua voluntat al servici d'aquell projecte. I també, ja que

estem, aprofite per a mostrar el meu reconeixement a aquells primers profes-sors que ens obriren els ulls i que, en definitiva, ens canviaren la vida a tota

una generació de xiquets i xiquetes valldalбайдins, i de les comarques veïnes.

Bona part d'aquells jòvens que es formaren (que ens formàrem) en els primers anys en l'Institut Segrelles, hem exercit en els darrers decennis les nostres professions i hem ocupat càrrecs de responsabilitat política, cultural, econòmica i social: alcaldes, metges, advocats, mestres, enginyers, arquitectes, empresaris, administratius..., arreu de la comarca, del País i del món. Sense l'Institut, la majoria, segurament, hauríem emigrat o ens hauríem dedicat a les faenes del camp o de les indústries tèxtils de la zona.

Alternatives molt dignes, clar que sí, però segurament insuficients per a satisfer les aspiracions personals, i les col·lectives, d'una societat que s'afanyava a eixir de la catacumba franquista. Just en estos darrers anys, aquells primers alumnes comencem a jubilar-nos i deixem pas a les noves generacions: bona falta que ens fa i que els fa.

Tenim centenars de records entranyables d'aquells primers anys en què ens formàvem com a persones: professors, amics, enamoraments, desenganys, il·lusions, somnis, frustracions, descobriments..., la majoria dels quals es gestaren en l'estrany context de la interacció, el contacte, la fricció, el xoc i, rarament, la col·laboració de dues llengües: una d'oficial, imposada, i l'altra, la del poble, marginada i menystinguda.

I, tanmateix, quan pense en esta estranya relació amb les llengües i entre les llengües, no hi trobe quasi res a dir. L'única llengua vehicular d'aquella escola era, naturalment, el castellà, i això constituïa per a nosaltres un fet tan natural que no recorde gairebé cap de conflicte greu (segurament n'hi va haver en altres èpoques i en altres llocs, em restringisc al meu record). El valencià era la llengua de la família, dels amics, del poble, del poble del costat, del camp, del llaurador, de la gent pobra... Ho teníem completament assumit, però d'una manera estrictament passiva, com una cosa que venia donada, com un dogma (n'estàvem ben acostumats, als dogmes) i no com una conclusió a què s'havia arribat després d'una reflexió. Mai no ens havíem plantejat (jo si més no) des d'un punt de vista analític, científic, social, cultural, històric o de simple curi-

ositat, com era que empràvem una llengua al carrer per a viure i relacionar-nos i un altra de ben diferent per a escriure, estudiar i formar-nos acadèmicament. No ens demanàvem d'on venia esta llengua que no mereixia entrar en l'escola (ni tan sols ens preocupava si ho mereixia o no ho mereixia), no ens preguntàvem si tenia unes normes, no imaginàvem que poguera tindre una literatura... em pareix que ni tan sols ens plantejàvem la possibilitat que es poguera escriure, que hi poguera haver hagut la més mínima relació, mai ni enlloc, entre la llengua de casa i l'escola, els llibres, la cultura, la ciència.

De fet, ni tan sols recorde cap mestre que posara en evidència, si més no d'una manera agressiva, la indiscutible superioritat del castellà sobre el valencià. No calia, tots ho sabíem sense que ningú ens ho haguera de fer present. La nostra submissió era incondicional. El prestigi del valencià era tan baix que no s'havia de fer cap esforç per a arraconar-lo. Simplement no existia fora de l'àmbit estrictament casolà.

El menyspreu era tan gran que ni tan sols s'aprofitaven els avantatges que el coneixement d'esta llengua podia aportar a l'aprenentatge de les altres. Un exemple que clama al cel és que vaig haver de fer-me ben adult per a arribar a entendre el paral·lelisme entre els nostres pronoms adverbials i els del francès.

Recorde també haver pensat, quan encara anava a escola (és a dir, ans dels 10 anys), sobre la pèrdua absurda de temps del mestre explicant-nos com podíem distingir la b de la v o la ll de la y. Per a mi eren coses tan diferents com la s i la t, i a ningú no se li acudia de donar-me regles per a distingir-les. Em ve al cap, de manera excepcional, que algun mestre va explicar un dia que si una paraula començava en valencià en f, en castellà duia h, i em va paréixer extraordinari que el valencià poguera arribar a tindre una utilitat, ni que fora de crossa del castellà.

M'he d'esforçar molt per a trobar altres anècdotes relacionades amb el contacte de les dues llengües, i això vol dir que, si més no al nostre nivell, no hi havia consciència de conflicte.

N'hi havia prou (com també passa ara) que un xiquet (el fill d'un guàrdia civil, per exemple) parlara castellà perquè tot lo món s'hi dirigira en castellà. Ens sobtava bastant que alguns professors foren capaços de parlar en valencià. Això ens generava, si més no a mi, un sentiment ambigu: per una banda trobava meritori que una persona sorgida del poble (si parlava valencià no podia ser d'altra manera) haguera assolit la dignitat de professor; per una altra banda, este signe de valencianitat era una mena d'estigma que privava els que el portaven de la puresa de raça castellana que podien esgrimir els de León o Valladolid, o de la gràcia genuïnament espanyola dels andalusos.

També em ve al cap algun xiquet més agosarat que deia alguna brofegada en valencià confiant que el professor (castís) no n'entendria el significat: concretament recorde un «vés a fer la mà» d'un d'aquells companys inoblidables que quedà impune per ignorància (digna, això sí) del receptor. Tot i que no és estrictament lingüístic, també recorde la primera vegada que un professor ens parlà dels colors de la senyera (de la qual jo en desconeixia fins l'existència) a rel d'un xiquet que duia uns calcetins ratllats. I aquell altre professor que ens explicava que son pare escrivia poesies en valencià per al llibret de falla del seu poble. Del valencià escrit només coneixia aquella famosa secció del diari *Levante: El món per un forat*. I em vénen al cap aquells xiquets forasters que parlaven en valencià amb nosaltres i en castellà amb els papàs. Els visitants d'estiu que venien de la capital, i que parlaven valencià amb nosaltres i en castellà amb els seus fills. Aquells oncles que visitàvem a Xàtiva, que parlaven valencià amb les seues cunyades i castellà amb les seues dones. I totes estes coses les veia amb una barreja d'estranyesa i admiració, però sense sentiment de rebuig, i, menys encara, de sublevació.

Sovint he sentit històries heroiques de gent que havia de sofrir càstigs o humiliacions per parlar en valencià quan no convenia, jo no en recorde cap. Ans al contrari, si se'ns n'escapava alguna inoportunament, els castellans genuïns (o advinguts) ens miraven amb la condescendència amb què es mira el pobre

pecador que es troba en ple procés de redempció. Se'ns burlaven, sí, però de bona fe. I nosaltres no ho preniem com un greuge, ans al contrari: ens limitàvem a prendre'n nota, i ens proposàvem de no tornar-hi a caure, sense rancúnies. Mai no ens apareixia la consciència de ser diferents, només la de ser una mica inferiors. Però una inferioritat que solucionaríem fàcilment amb el temps. Als 17 anys, vaig anar a València a estudiar Física amb el convenciment que en poc de temps m'integraria en l'ambient de la capital, m'acostumaria al castellà, i el valencià el reservaria per a, en tornar al poble, jugar al truc, fer renecs i parlar amb la família.

Bé, ja ho sabem, que després van passar coses. Va vindre la transició, vam conèixer gent, vam llegir llibres i tot això, però esta seria una altra història.

Qui ens havia de dir que aquella llengua de segona acabaria sent la llengua vehicular que deu o quinze anys després empraríem molts de nosaltres (de manera exclusiva en molts casos), com a mestres, en la mateixa escola, en el mateix institut.

Quina gran il·lusió, en aquells anys vuitanta quan ens creíem que cada avanç en el camp de la llengua (i en el d'altres qüestions socials, que sempre vénen a compte) era irreversible, que cada incorrecció que corregiríem en l'escola quedaria per sempre més expulsada del paradís lingüístic que anàvem construint. Quina gran esperança en un país que assumiria a poc a poc, però de manera també irreversible, la seua valencianitat en tots els camps i particularment en el de la llengua. Bé, una mica d'escepticisme també: no érem tan ingenus. Però molta esperança, molta! I després: quina gran desil·lusió! Aquell desencant, quasi des dels primers moments, d'un Canal 9 ple de mancances, el tancament de radio 4, de la incapacitat dels polítics, de la tossuderia de l'església, de la indiferència dels empresaris, de la impossibilitat de tenir un sol diari en valencià...

Ara, vint-i-cinc o trenta anys després, el valencià és la llengua majoritària a l'Institut d'Albaida. Els xiquets la parlen i l'escriuen sense complexos (la majoria), i gairebé no hi ha la més mínima polèmica sobre orígens, noms, adscripcions, etc. Ara bé. Esta realitat que vivim als instituts, ¿reflecteix una reali-

tat social més àmplia, una realitat que impregna tots els àmbits de la vida dels nostres alumnes i del país que han de fer?

És una pregunta retòrica, és clar. Tots sabem que la resposta és un no rotund. La tossuda realitat ens diu que *en cap àmbit* fora de l'escola, el valencià ha assolit una mínima normalitat.

Els primers anys del valencià a l'escola, els déiem als nostres alumnes que esta llengua tenia futur, perquè en uns anys s'hauria introduït en la societat a través de les mesures administratives de promoció, dels mitjans de comunicació públics, de la tasca de l'escola i de la il·lusió, el coratge i l'autoestima dels valencians. El valencià seria una llengua de prestigi, i saber-ne seria un valor segur, que ens donaria personalitat com a poble, ens donaria satisfacció, confiança i fins i tot ens faria sentir orgullosos. En uns pocs anys, aconseguiríem que se'ns afegiren les empreses privades, l'Església, les ràdios, les televisions, els ajuntaments, el cinema, la literatura, la música, la premsa, l'administració pública, la justícia, els notaris i tot. I davant l'opinió que no tenia utilitat fora de les nostres fronteres, encara podíem argüir tot allò que una llengua és un univers, una manera de veure el món, i que els que dominen dues llengües de menuts, ja tenen molt avançat en el coneixement de les altres llengües. I encara més: que Catalunya i Balears ens obrien les seues portes i tindríem un accés més fàcil al treball (una de les poques veritats, si més no en l'àmbit de l'ensenyament bàsic i mitjà). En fi, que ens esperava un món feliç i valencià a pocs anys vista.

I amb quina realitat ens trobem ara? Una altra pregunta retòrica. La realitat ens diu que no ha quedat pràcticament cap expectativa per frustrar. Sense l'escola valenciana i els mestres valencians, la llengua ocuparia un lloc encara molt més marginal, gairebé anecdòtic.

Si la llengua encara té una possibilitat no és gràcies a l'administració, ni a les acadèmies, ni a la televisió, ni als diaris, sinó malgrat això i gràcies a l'escola.

És gràcies a la gent que s'hi ha format que en la actualitat, en les nostres comarques, podem veure algunes iniciatives empresarials que fan servir el va-

lencià en la seua imatge pública. Gairebé sempre de manera parcial, però no per falta de voluntat dels professionals sinó per manca de recursos de la societat. Factures, escriptures de propietat, currículums, gairebé tot es fa en castellà. I això amb el vist-i-plau, la complaença, de les autoritats que mai no han entés que la defensa de la llengua és la pedra angular del valencianisme. O, tal vegada, perquè ho han entés perfectament.

Però, i la llengua pròpiament? Quina n'és la salut? Com ha evolucionat la parla dels xiquets, dels centres d'ensenyament, des que s'estrenà l'Institut d'Albaida fins ara.

Evidentment els alumnes ara saben escriure, hi han après vocabulari, flexió verbal, i en coneixen la literatura, però deixeu-me dir (bé, vosaltres ja ho sabeu) que s'ha perdut alguna cosa pel camí. La llengua de l'escola no és bàsicament diferent de la del carrer. Noves tecnologies, nous móns, noves ciències, noves relacions socials requereixen nova terminologia, i esta ens arriba bàsicament a través de l'anglès i el castellà i sovint es prenen en versió original sense adaptar o s'adapten barroerament.

Però això, amb un petit esforç es podria superar. Ara tothom diu *adéu*, alguns diuen *fins* i *abans*, hem arraconat alguns castellanismes, en matemàtiques hem popularitzat el *menys*, la *ics*, etc. I en totes les assignatures el lèxic s'ha normativitzat i normalitzat.

Hi ha una cosa, tanmateix, molt més subtil, que es degrada progressivament sense que quasi ningú se n'adone. Calcs d'estructures sintàctiques, pèrdua d'expressions genuïnes (mas que, a ran de, en mes de), adopció d'estranyes (estic en ello), adopció de perífrasis verbals (tu vas a vindre?), desorientació en els verbs pronominals (m'he caigut per l'escala, o se m'ha caigut el llapis, calleu-se), confusió en les preposicions (fa olor a peix), abús dels articles (vas a l'escola, juguem als escacs o a les cartes, fes-ho una altra vegada) (pèrdua de fonemes: ll/i b/v, i alguns casos de esses sonores i ges), pèrdua de combinacions de pronoms febles (dona-los-els), pèrdua del pronom adverbial en (jo tinc 4) introducció de formes castellaneres o impròpies (esto, ellos) (aleja't)...

A tot això hem d'afegir la pèrdua del lèxic relacionat amb les faenes del camp i amb la vida més arrelada a les tradicions, els cicles estacionals, la natura, etc. Hui només hi ha pardalets, en aquell temps hi havia teuladins, cadernerers, pinçans, totestius, abellerols, capçots, lluerets, xennes, cuetes... Hui hi ha herbes, abans hi havia ravanells, llicsons, cama-roges, margall, fenàs... Hui hi ha bitxos, abans hi havia abelles, vespes, mosquits, taves, grills, llagostes, llagostins...

Enmig d'este context, els escriptors hem de resoldre el problema de la llengua literària adreçada als alumnes.

Els, a banda de les pèrdues generals, empenen una llengua molt dissolta en els models populars castellans que els arriben a través dels mitjans de comunicació i de la relació directa amb parlants castellans. Això fa pràcticament impossible, en l'actualitat, extraure dels contextos col·loquials models lingüístics d'una certa qualitat i extensió i mínimament genuïns. Als escriptors no ens queda més remei que espigolar fórmules particulars d'ací i d'allà: una frase, un gir, una locució, un estil narratiu, i a partir de tot això, construir el propi model d'aparença col·loquial i versemblança mínima. Sovint hem d'adoptar i adaptar formes més o menys passades de moda, amb escasses probabilitats de prosperar, i combinar-les amb formules actuals que els parlants poen directament del castellà, i que molt sovint també són efímeres en esta llengua.

La introducció en la literatura catalana (i especialment en valencià) d'elements de la parla col·loquial és cada dia més una aventura de risc en la qual l'autor s'exposa a desencerts i al judici inexorable del pas del temps. Però si la manca de models clars de referència i de fonts populars és certament un problema, també és alhora un estímul, cada obra literària, sobretot si va dirigida als jòvens, és com una expedició per la selva lingüística actual, amb descobertes interessants i, és clar, també amb grans fracassos.

Personalment, em moc en dos camps: en la novel·la històrica sempre m'he preocupat per acostar-me a les formes col·loquials de l'època i el context. I puc dir que, a l'hora de trobar-hi versemblança, n'he quedat mitjanament content.

Potser perquè fer que les frases sonen antigues és més fàcil que fer-les paréixer actuals. El llenguatge modern el tenim tan present que qualsevol dissonància ens fa xiular les orelles de forma instantània i automàtica. Per contra, n'hi ha prou amb unes paraules aristocràtiques o pagesívols enmig un llenguatge mitjanament formal, per a obtenir una aparença genuïnament antiga.

Quant als resultats, en trobarem de ben diversos, però crec que tots som conscients que si espigolem a fons en la literatura juvenil, hi trobarem algunes mancances que, a primera vista, poden passar desapercebudes perquè, sent d'origen castellà, tenen, des del punt de vista lèxic, un aparença genuïna que ho emmascara.

També com a mestres ens veiem afectats d'esta passa castellanitzant. I això no és una acusació sinó una constatació. Si fem una anàlisi del valencià que es parla a les reunions d'avaluació o les sales de professors, el resultat serà, segurament, decebedor.

No sé si és possible, però crec que necessitem recuperar la il·lusió dels 70-80, i tindre una mica més de sort o d'encert en l'elecció dels polítics. Només si construïm un país on la llengua siga d'ús normal en tots els àmbits: en l'administració pública i en l'empresa privada, resoldrem alguns d'aquests problemes que he esmentat.

No és fàcil, però tampoc ho tenien fàcil aquells albaidins dels anys 60. Ells van creure fermament en el seu projecte i ho van aconseguir: per què no nosaltes? Jo, malgrat tots els desencants, mantinc viva la flama de l'esperança.

